

Piliečių referendumo iniciatyvinės grupės ATSLIEPIMAS dėl VRK sprendimo projekto dėl referendumo iniciatyvos papildyti Konstitucijos 35 straipsnį

2025-08-21

Iniciatyvinė grupė nesutinka su VRK sprendimo projektu neregistruoti iniciatyvos ir pateikia šiuos teisinius bei faktinius atsikirtimus. VRK vertinimas peržengia Referendumo konstitucinio įstatymo (toliau – RKĮ) 7 straipsnyje nustatytus registravimo patikros kriterijus – vietoj aiškumo, vieno klausimo ir formos tikrinimo VRK aptaria sprendimo projekto galimas politines pasekmes ir įgyvendinimo techniką, kas pagal Konstituciją ir atitinkamus įstatymus yra Seimo kompetencija po referendumo sprendimo priėmimo.

I. Dėl „neaiškumo“ (RKĮ 7 str. 1 d. 1–2 p.).

VRK nuomone, formuluotė „Valstybė nefinansuoja...“ tariamai neaiški, nes neaišku, ar draudimas apima tik tiesioginį biudžetą ar ir netiesioginį finansavimą (pvz., Rinkimų kodekso (RK) 99 str. specialiąsias laidas), taip pat – ar apima 0,6 % GPM pagal Politinių organizacijų įstatymo (POĮ) 19 str. 1 d. 6 p.

Tai nepagrįstas argumentas, nes konstitucinė nuostata yra Konstitucija nustatomas principas. Konstitucijos normos dažniausiai formuluoja bendras principines taisykles, kurių detalizavimas vykdomas įstatymais. Tai, kad po referendumo sprendimo tektų priiminti atitinkamus įstatymus, nustatant, kas yra „finansavimas“, nereiškia, kad nuostata neaiški, o reiškia, kad nuostatą įmanoma ir reikės įgyvendinti.

Klausimas dėl 0,6 % GPM neturi nieko bendro su valstybės finansavimu, nes tai yra fizinio asmens lėšos, kurias fizinio asmens valia valstybė sumoka politinei partijai.

Išlaikytas ir vieno klausimo reikalavimas, nes rinkėjui siūlomas vienas aiškus teisinis sprendimas – ar valstybė finansuoja politines organizacijas. Įgyvendinimo variantai nėra keli atskiri referendumo klausimai, todėl „neklaidinimo“ reikalavimas nepažeidžiamas.

Argumentas dėl tariamos skirties („organizacijų finansavimas“ ir „neutralios informavimo priemonės“) nesusijęs su siūlomu referendumo sprendimu, nes rinkimų metu valstybės pareiga užtikrinti lygias ir neutralias informavimo priemones (pvz., vienodą debatų eterio laiką) skirta rinkėjams, o ne organizacijų veiklos finansavimui. Todėl Konstitucinis draudimas finansuoti organizacijų veiklą savaime nereikalauja naikinti neutralių, visiems vienodų informavimo priemonių. Painiojamas rinkimų politinės kampanijos finansavimas su politinių organizacijų finansavimu.

Tokiu būdu VRK nuomonė dėl „neaiškumo“ yra referendumo priimto įgyvendinimo technikos sukeitimas į registravimo barjerą, kas prieštarauja RKĮ 7 str. paskirčiai ir prasmei.

II. Dėl formos ir teisėkūros technikos (RKĮ 7 str. 1 d. 3 p.).

VRK nuomone, nepagrįstai dubliuojamos sąvokos „politinės partijos“ ir „politinės organizacijos“. Tačiau VRK neatkreipė dėmesio į tai, kad:

1. Konstitucinė terminija Konstitucijos 35 straipsnyje aiškiai atskiria sąvokas „politinės partijos“ ir „kitos politinės (bei visuomeninės) organizacijos“. Todėl referendumo tekste vartoti abi sąvokos nėra „perteklinis dubliavimas“, o atitikimas veikiančiam Konstitucijos 35 straipsniui, t. y. Konstitucijos žodynui. Įstatymų lygmenyje POĮ gali apibrėžti „politinės organizacijos“ skėtinę sąvoką, tačiau įstatymas negali keisti Konstitucijos terminijos.

2. Pavadinimo redakcija – techninė ir pataisoma. Jei VRK laiko tikslingu – sutinkame pavadinimą pritaikyti pagal VRK rekomendaciją (be tezinės dalies), ką galima pakoreguoti VRK posėdyje, svarstant šį klausimą. Toks redakcinis patikslinimas nekeičia esmės ir negali būti proporcingas pagrindas neregistruoti šią referendumo iniciatyvą.

Todėl prašome formos pastabas laikyti ištaisytomis.

III. Dėl „lygybės“ (Konstitucijos 29, 33, 35 str.).

VRK nuomone, nefinansavimas diskriminuotų politines organizacijas kitų asociacijų atžvilgiu.

Mūsų nuomone:

1. Nėra konstitucinės „teisės į dotaciją“. Asociacijų laisvė (35 str.) ir dalyvavimas valdant (33 str.) nesuteikia subjektui teisių į biudžetinę subsidiją ir nesukelia valstybei tokios konstitucinės pareigos. Valstybės pareiga yra sudaryti lygias galimybes konkuruoti (neutralumas, skaidrumas, ribos ir kontrolė), bet ne būtinai finansuoti organizacijų veiklą.
2. Šiuo metu POĮ ir Rinkimų kodekso nuostatos sukūrė iš esmės ydingą padėtį, kuri pažeidžia politinių partijų lygiateisiškumą – parlamentinės partijos, gaudamos ženkliai lėšas iš valstybės, šiomis lėšomis gali sumokėti rinkimų užstatus ir politinės kampanijos išlaidas, o neparlamentinės partijos yra atsidūrusios iš esmės nelygiateisiškoje padėtyje, nes negaudamos valstybės lėšų ir esant draudimui juridiniams asmenims finansuoti politinių partijų veiklą, jos negali lygiateisiškai ar net išvis dalyvauti parlamento ar kituose rinkimuose.
3. Politinės organizacijos turi unikalią funkciją rinkimų procese, todėl jų biudžetinio finansavimo draudimas gali būti objektyviai ir proporcingai pateisinamas tikslu sumažinti priklausomybę nuo valstybės, mažinti „incumbentų premiją“ ir skatinti realų narių bei rėmėjų įsitraukimą. Tik tokiu būdu galima užtikrinti politinių partijų ir politinių organizacijų lygiateisiškumą esminio demokratinės valstybės pasireiškimo metu – rinkimuose.
4. Kadangi yra skirtinga politinių ir visuomeninių organizacijų veikla ir padėtis (visuomeninės organizacijos neturi teisės dalyvauti rinkimuose), todėl ne tik galimas, bet ir būtinas skirtingas reguliavimas.

IV. Aukščiau išdėstytą iš esmės ydingą Lietuvoje susiklosčiusį ir įstatymais, bet ne Konstitucija, įtvirtintą politinių partijų ir politinių organizacijų nelygiateisiškumą patvirtina šie faktiniai duomenys, akivaizdžiai patvirtinantys, kad valstybės dotacijos politinėms partijoms ir politinėms organizacijoms įtvirtina nelygiateisį politinių partijų ir politinių organizacijų „status quo“. Remiantis VRK duomenimis (Iniciatyvinės grupės sudaryta suvestinė, 1 priedas):

1. Valstybės dotacijos 2018–2024 m.: ~39,9 mln. €; narių mokesčiai: ~4,28 mln. €.
2. Santykis „narių mokesčiai / dotacijos“ $\approx 1 : 9,3$ (2024 m. – $\sim 1 : 7,2$).
3. Net 2024 m. narių mokesčiai tesudarė ~12 % viso (narių mokesčiai + dotacijos) finansavimo.
4. Viso partijos subsidijuotos 98,4 mln. € suma laikotarpiu nuo 1999 iki 2025.

Šie skaičiai rodo struktūrinę biudžetinę priklausomybę ir praktinį „incumbentų“ pranašumą (dotacijos skiriamos pagal praeities balsus), kuris iškreipia lygią konkurenciją labiau nei jo nebuvimas. Tai taip pat atšaldo narystės kultūrą (nyksta nario pareigos mokėti nario mokesčių motyvas, ką ir parodo sistemingai mažėjanti nario mokesčių mokančiųjų dalis).

V. Dėl „specialiųjų laidų“ (RK 99 str.).

VRK nuomone, neaišku, ar draudimas paliestų RK 99 str. numatytas specialiąsias laidas.

Tai dirbtinis ir iš esmės klaidingas argumentas, nes tai yra ne politinių partijų, o rinkimų politinės kampanijos finansavimas, kurį valstybė skiria ne rinkimuose dalyvaujančioms politinėms partijoms ir politinėms organizacijoms, bet Vyriausiajai rinkimų komisijai rinkimų kampanijai organizuoti. O neutrali, vienoda infrastruktūra rinkėjams (debatų eteris, informavimo standartai) yra rinkimų proceso dalis, o ne politinių partijų ir politinių organizacijų organizacijų veiklos finansavimas. Net priėmus draudimą finansuoti

organizacijas biudžeto lėšomis, įstatymų leidėjas gali ir privalo užtikrinti lygias galimybes rinkimuose nepiniginėmis priemonėmis, kurios nėra „organizacijų finansavimas“.

VI. Dėl „Europoje reta“ argumento.

VRK nurodyta palyginamoji praktika ES valstybėse nėra RKĮ 7 str. tikrinamas kriterijus. Tarptautiniai standartai pabrėžia lygias galimybes ir skaidrumą, o ne privalomą partijų subsidijavimą. „Retumas“ nėra teisinis draudimas tautai pasirinkti kitoki konstitucinį principą, ypač kai įgyvendinimas gali būti suderintas su neutraliomis konkurencijos užtikrinimo priemonėmis. VRK nepaaiškina, kodėl ES valstybėse Maltoje ir Italijoje gali būti taikomas draudimas valstybės lėšas naudoti politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimui, o Lietuvoje – ne. Atkreiptinas dėmesys, kad nei Malta, nei Italijai, nei Lietuvai po jos stojimo į ES (iki įstatymų priėmimo dėl valstybės lėšų skyrimo politinių partijų veiklai) nebuvo jokių ES ar EK priekaištų dėl to.

VII. Minimalūs techniniai patikslinimai (be esmės keitimo).

Atsižvelgdami į VRK formalius priekaištus, nekeičiant iniciatyvos esmės, pareiškiame pasirengimą:

1. Pavadinimą suredaguoti pagal teisėkūros rekomendacijas (be tezinės dalies).
2. Terminiją palikti konstitucinę („politinės partijos ir kitos politinės organizacijos“), kaip tai daro Konstitucijos 35 str.
(Alternatyvus nors ir nelogiškas bei Konstitucijai prieštaraujantis kompromisas, jei VRK reikalautų – palikti „politinės organizacijos“, aiškinamajame rašte nurodant, kad ši sąvoka apima partijas ir komitetus. Tai – vien redakcinė technika.)
3. Jei VRK reikalautų „tikslumo“ dėl apimties, siūloma redakcinė papildoma frazė, aiškiai atskirianti esminę idėją nuo rinkėjų informavimo:
„Valstybė biudžeto ir kitomis viešosiomis lėšomis, tiesiogiai ar netiesiogiai, nefinansuoja politinių partijų ir kitų politinių organizacijų veiklos.“

Atsižvelgiant į išdėstytą ir į tai, kad VRK registravimo stadijoje netikrina politinių tikslingumo aspektų ir įgyvendinimo technikos, o vertina tik siūlomos referendumo formuluotės aiškumą, vieno klausimo kriterijų ir formalią atitiktį, VRK prašome:

1. Atsisakyti sprendimo projekto išvados, kuria siūloma neregistruoti iniciatyvos.
2. Užregistruoti piliečių referendumo iniciatyvinę grupę ir išduoti parašų rinkimo lapus bei sukurti elektroninio pasirašymo prieigą per RKĮ nustatytą terminą.
3. Jei VRK mano būtinais redakcinius patikslinimus, leisti piliečių referendumo iniciatyvinei grupei patikslinti pavadinimą ir (ar) terminiją iki parašų lapų išdavimo, neregistravimo netaikant kaip neproporcingos priemonės.

1. priedas "Partijų finansavimo suvestinė."

Metai	Valstybės biudžeto dotacijos (1)	Narystės mokesčiai (2)	Narystės mokesčių santykis su biudžeto lėšomis	Mokestį mokėjusių narių dalis	Mokestį mokėjusių narių skaičius
1999-2014	39,613,502€				
2015	5,502,491€				
2016	5,502,000€				
2017	5,107,120€				
2018	5,102,000€	430,593€	8.44%	18,84 %	20877
2019	5,977,545€	511,975€	8.56%	20,29 %	24823
2020	5,748,325€	703,819€	12.24%	17,16 %	28279
2021	5,502,000€	432,509€	7.86%	17,84 %	14729
2022	5,853,007€	671,229€	11.47%	18,49 %	16961
2023	5,853,143€	714,540€	12.21%	18,18 %	16256
2024	5,892,664€	819,932€	13.91%	14,68 %	13565
2025-I	2,751,000€				
2018-2024	39,928,684€	4,284,597€	10.73%		
Iš viso	98,404,797€				
1. https://www.vrk.lt/valstybes-biudzeto-dotacijos-ir-dalies-islaidu-politinei-kampanijai-kompensavimas					
2. https://www.vrk.lt/organizaciju-nariu-mokesciai					